

Liite 1
ILLINVUOPAJA-NIMI
27.6.2022

LUONTOKOhteiden rauhoittaminen JA ILLINVUOPAJA-NIMI

Kotiseutuyhdistys Rovaniemen Totto ry lämpimästi kiittää ja onnittelee Rovaniemen seurakuntaa *Illinvuopajan* alueen rauhoittamisesta! Tällainen on kannatettavaa kotiseututyötä. *Illinvuopaja* sijaitsee Kemijoen itärannalla *Valajaisen* kohdalla. Alue käsittää lahden ja sitä ympäröivän maaston, koillispuolella on *Tavivaaran* hautausmaa.

Karttakuva, ks. erillinen liite

Totto ry:llä oli toimintansa alkuaikojen ohjelmassaan luonnonmuistomerkkien rauhoittaminen: Vuonna 1956 se teki aloitteen *Lootinpetäjän* ja *Somosen kiven* rauhoittamisesta. Molemmat toteutuivat ja nykyisin *Somosen luontokirkko* on perinteinen Rovaniemen seurakunnan tilaisuuksien paikka.

Illinvuopajan nimen alkuperä on varmaan ollut esillä rauhoituksen valmisteluissa. Se ei ole kuitenkaan tullut esille asian uutisoinnissa (ks. esim. Rovaniemen seurakunnan kotisivut 16.6.2022).

Totto ry lähettää nyt yhteistyötervehdyksenä Marketta Harju-Auttin tekemän selvityksen tästä paikannimestä. Teksti on vapaasti käytettävissä, kunhan kirjoittajan nimi mainitaan.

ILLINVUOPAJA

Nimen määriteosa *Illi*

Jouko Vahtola käsittelee väitöskirjassaan (1980) Tornionjokilaakson ja Kemijokilaakson asutuksen historiaa nimistöntutkimuksen näkökulmasta. Keskiajan karjalaisvaikutus Kemijokivarressa tulee esille yhtenä kerrostumana (s. 360–361). Henkilönnimipohjaisia nimiä on sekä talonnimissä että luontonimissä.

Vahtolan mukaan Rovaniemen Hirvaalla on *Illi*-niminen talo *Illinniellä*, samoin Korkalossa talot *Ala-* ja *Yli-Illi* sekä Kemijoessa pyytöpaikat *Illinkari* ja *Illinväylä*. – *Illinvuopajasta* ei ole mainintaa (ks. selitys tähän Jälkikirjoituksessa).

Edelleen Vahtola tuo esille sen, että Pohjois-Pohjanmaalla *Illi*-nimet ovat varsin yleisiä, esimerkiksi Iijokisuon *Illinsaari*.

Nimen taustana on keskiajalla Novgorodissa palveltu *Ilja*-pyhimys, jonka nimen muunnos eli hypokorismi *Illi*-nimi on.

– Kyseessä on sama nimi kuin *Elias*. Nimen alkuperä on raamatullinen, profeetta Elias, hepreankielinen 'Jahve on Jumalani'. Kalevalan kokoaja ja suomen kielen uudistaja **Elias Lönnrot** syntyi 9.4.1802. Tämän vuoksi Eliaksen nimipäivä on 9.4. *Elia*-nimen venäjänkielinen muunnelma *Ilja*, ortodoksisessa kalenterissa nimipäivä on 20.7.

Nimen perusosa vuopaja

Rovaniemen alueella ja muuallakin Peräpohjolassa on vahva saamelaiskerrostuma paikananimissä. Monet sanakirjalähteet osoittavat, että saamelaisperäinen sana *vuopaja* tarkoittaa useimmiten kapeaa lahtea. Muita asuja ovat *uopaja*, *vuopio* ja *uopio*. Pohjoissaamassa se on nykyisin *vuohpi*. Samaa alkuperää on myös nykysuomen *vuono*-sana.

Nimen perusosa *vuopaja* viittaa siihen, että kyseessä on vesistönimi. Nykyisin nimellä *Illinvuopaja* varmaan tarkoitetaan veden lisäksi myös muuta ympäröivää aluetta. Vanhat kartat ja asiakirjat voivat kertoa sen, kuinka kauan nimi on ollut käytössä.

Illinvuopajasta pohjoiseen, Salmijärven pohjoispuolella on toinen paikka, Kemijoen lahti, *Keinuvuopaja*. Tässä nimessä määriteosakin on saamelaisperäinen *geaidnu*, joka merkitsee 'tietä ja kulkuväylää'. Tässä tuo tie on *Kolpeneenharju*.

Kaksi lähtökohtaa

Illinvuopaja-nimessä yhdistyy kaksi historiallista asutuskerrostumaa: Tällaisia on pohjoisen nimissä muuallakin. Tässä nimen perusosana on saamelaisperäinen luontoappellatiivi ja määriteosana karjalaisasuinen henkilönimi. – Rovaniemen seurakunnan rauhoittamaan paikkaan sopii hyvin pyhimyksen nimestä alkuaan lähtenyt nimi.

Yhteistyöterveisin

Esko Oikarinen
Totto ry:n puheenjohtaja

Marketta Harju-Autti
Totto ry:n varapuheenjohtaja
suomen kielen emeritalehtori

Tästä tervehdyksestä olen saanut seurakunnalta kiitoksia. Kiitos niistä!

Kirjallisuutta

Häkkinen, Kaisa 2011: Nykysuomen etymologinen sanakirja. SKS.
Nykysuomen sanakirja 1952–1973: A–K, L–R ja S–Ö. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
Suomalainen paikannimikirja 2007: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
Vahtola, Jouko 1980: Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty. Nimistötieteellinen ja historiallinen tutkimus. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
Vuorela Toivo 1979: Kansanperinteen sanakirja. WSOY.

Karttatiedot

Kansalaisen karttapaikka <https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/?lang=fi>

Haku:

Illinvuopaja

Keinuvuopaja

EPILOGI ELI JÄLKIKIRJOITUS 27.7.2022

Lehtiartikkeli ja sen palaute

Lähetin *Illinvuopaja*-nimen analyysin Uusi Rovaniemi -lehdelle, joka julkaisi sen 29.6.2022 (s. 6) otsikolla *Illinvuopaja*-nimellä kaksi lähtökohtaa.

Lehtiartikkelin ilmestymisen jälkeen sain muutamia palautteita: Niiden antajat sanoivat, että he tuntevat paikan nimellä *Illinallas*. Lisäksi kerrottiin, että lahti on syntynyt 1960 *Valajaskosken* veden nostamisen myötä. Tämä tiedon tueksi sain myös yhden kartan, jossa lahtea ei ollut ollenkaan. – Tuota taustaa en vain tullut ajatelleeksi. Maanmittaushallituksen vuoden 1951 kartassa on paikka on suota, jonka läpi kulkee *Kursunkioja*.

– Tiedän kyllä, että esimerkiksi Rovaniemen kaupungin keskustan alueella vesi on noussut huomattavasti. Tästä Lapin Kansa julkaisi 28.10.2020 laajan artikkelin *Valajaskosken voimalaitoksen vaikutuksesta* otsikolla *60 vuotta sitten maisema muuttui pysyvästi*. Tämän artikkelin kuvat ja kartat ovat kaupungin keskustan alueelta, ei niin etelästä, että *Illinvuopaja* olisi ollut mukana. Tuskin olisin asiaa muistanut, vaikka olisi ollutkin. Muistin myöhemmin tuon artikkelin ja kuvat.

Lapin Kansan teksti ja kuvat kuvat löytyvät tuolla haulla.

2. Selvitin nimiasiaa Kotimaisten kielten keskuksen nimiarkiston ja Rovaniemen paikallisen maanmittaustomiston kanssa. Olen saanut paikan nimestä Rovaniemen maanmittaustoimiston asiakaspalveusta sähköpostitse seuraavat tiedot:

Vanhat painetut kartat -verkkopalvelusta selviää, että vuoden 1989 peruskartassa 1:20 000 nimi on ollut *Illinallas*, ja vuonna 2001 *Illinvuopaja*.

Vanhoja painettuja karttoja voi tarkastella maksutta osoitteessa <https://www.maanmittauslaitos.fi/asioi-verkossa/vanhat-painetut-kartat>.

Lisäksi löysin yhden vuonna 1995 rekisteröidyn, Maanmittauslaitoksen laatiman toimituksen kartan, jonka pohjakartalla on vesistön nimenä *Illinallas*.

- 3) Tuo nimen perusosan vaihtaminen on mielenkiintoinen asia: Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkiston tutkija Helinä Uusitalo arveli, että nimi on haluttu kotouttaa eli tuoda lähemmäksi paikallista nimistöä. Olen asiassa samaa mieltä: nykyinen nimen perusosa on hyvä ratkaisu

Sana *allas* voi tarkoittaa tekojärveä, esim. *Lokanallas*. Sellainenhan tämäkin paikka on. Lähellä on *Keinuvuopaja*, kuten artikkelissani kerron. – Tämä selittää sen, että *Illinvuopaja* ei ole Jouko Vahtolan väitöskirjan aineistossa. Paikannimi on nuori, vaikka se koostuu vanhoista aineksista.

- 4) Nyt olisi kiinnostavaa selvittää se, onko esimerkiksi tiedossa henkilö, joka tuota nykyistä nimen *vuopaja*-perusosaa on ehdottanut. Onko se mahdollisesti Rovaniemen seurakunta, joka alueen omistaa? Onko seurakunnalla tietoa tästä omissa arkistoissaan?

Tämän kysymyksen olen esittänyt Rovaniemen seurakunnan ympäristövastaavalle Joonas Sarasteelle.

Maamittaustoimistolta saamassani vastauksessa kerrotaan, että tällainen asiakirjaselvitys on maksullinen. - Varmaa ei ole siitä, löytyisikö vastausta.

Arkistotutkimuksen palvelumaksu on käytetyn työajan mukaan 92,00 euroa/tunti. Minimiveloitusaika on 15 minuuttia.

Yhteistyöterveisin

Marketta Harju-Autti